

تحلیل محتوای کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی با توجه به الگوی مصرف کالای داخلی به عنوان یکی از مؤلفه‌های تربیت سیاسی امام خمینی (ره)

منصور دهقان منشادی^۱، محمدرضا طیبی میبیدی^۲، محمدرضا زارع مهرجردی^۳، محمدرضا غلامی رکن آبادی^۴

یزد صفائیه بلوار پاسداران معراج 8

یزد میبد خیابان امام خمینی کوچه نسترن 14

یزد میبد خیابان 22 بهمن کوچه شهید حسین فلاح

یزد میبد رکن آباد خیابان مسجد ابوالفضل (ع) کوچه شهید عبدی

Mansoor.d.8@gmail.com

چکیده

تربیت سیاسی از دیرباز مورد توجه فیلسوفان بوده تا جایی که در اسلام درباره آن سخن به میان آمده است. امام (ره) تربیت سیاسی را روی آوردن آزادانه و آگاهانه به سمت ارزش‌های والای انسانی می‌داند و مؤلفه‌هایی از جمله: آزادی، استقلال، خودشناسی، آگاهی و عدالت را برای تربیت سیاسی برمی‌شمارد. استقلال مؤلفه‌های مهمی چون استقلال سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی را شامل می‌شود. استقلال اقتصادی موضوعات مختلفی را دربرمی‌گیرد که از بین آن‌ها گرایش به مصرف کالای داخلی از اهمیت بالاتری برخوردار بوده و شایسته است این گرایش در سنین پایین آموزش داده شود. در این مقاله سعی شده که گرایش به استفاده از کالاهای داخلی در کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی مورد بررسی قرار گیرد. روش مورد استفاده، روش تحلیل محتوا بوده که بعد از مشخص شدن فرآیند پژوهش به تحلیل کتب پرداخته شد. واحد تحلیل مورد استفاده، پاراگراف هست و نتایج حاصل از پژوهش بدین شرح می‌باشد: در کتاب مطالعات اجتماعی پایه سوم 1/88 درصد، پایه چهارم 2/5 درصد، پایه پنجم 1/5 درصد، و در پایه ششم 7/94 درصد پاراگراف‌ها، گرایش به مصرف کالای داخلی را مورد توجه قرار می‌دهند.

¹ عضو هیات علمی دانشگاه فرهنگیان

² دانشجوی کارشناسی رشته علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان

³ دانشجوی کارشناسی رشته علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان

⁴ دانشجوی کارشناسی رشته علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان

این آمار نشان می‌دهد که توجه کافی به این موضوع مهم صورت نگرفته و شایسته است که محتوای کتب درسی خصوصاً دوره ابتدایی به سمت تشویق به مصرف کالاهای داخلی سوق داده شوند.

کلیدواژه ها: مطالعات اجتماعی، تربیت سیاسی، کالای داخلی، تحلیل محتوا

مقدمه

تربیت سیاسی از دوران باستان تاکنون مورد توجه فیلسوفان بوده است. در دیدگاه فلاسفه بزرگی همچون ارسطو و افلاطون، سیاست بر اساس اخلاق و تربیت در خدمت آنان بوده و موضوع سیاست را تربیت می‌دانستند (ارسطو، 1378 و افلاطون، 1386). تربیت سیاسی در دیدگاه اسلام، به پرورش باطنی انسان‌های آزاده و بارآده توجه دارد که هم برای زندگی دنیوی خود برنامه‌ریزی می‌کنند و هم به سعادت اخروی خود توجه می‌کنند. امام (ره) موضوع سیاست را تربیت می‌داند، نه قدرت (سلحشوری، 1391). ایشان برای تربیت سیاسی، مبانی و مؤلفه‌های مختلفی را بیان نموده‌اند. یکی از مؤلفه‌های تربیت سیاسی که امام (ره) بدان اشاره کرده‌اند، استقلال هست. کشوری که استقلال داشته باشد، دیگر بحران‌های جهانی تأثیر کمتری بر روی آن دارد. کشورها برای اینکه مستقل باشند، باید اقدامات زیادی را انجام دهند. یکی از مواردی که سبب استقلال یک کشور می‌شود، خودکفایی است. کشورها باید درصدد برطرف کردن نیازهای ملت خود باشند. کشوری که توان تولید داخلی داشته باشد، از کشوری که به تولید خارجی وابسته است، بهتر می‌تواند نیاز ملت خود را برآورده کند؛ بنابراین مردم را باید به مصرف کالای داخلی دعوت نمود. بهترین مکانی که می‌توان افراد را به مصرف کالای داخلی سوق داد در مدارس و بهترین زمان در دوره‌ی ابتدایی می‌باشد، بنابراین مؤلفان کتب درسی دوره ابتدایی باید توجه بیشتری به این امر داشته باشند. در این مقاله ابتدا به بررسی تعریف تربیت سیاسی از دیدگاه امام خمینی (ره) پرداخته و سپس مؤلفه‌های تربیت سیاسی از نظر ایشان بیان می‌شود. در ادامه یکی از مؤلفه‌های آن در کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

بیان مساله

بنیان‌گذار کبیر انقلاب اسلامی برای تربیت سیاسی مؤلفه‌هایی را برشمرده‌اند. یکی از این مؤلفه‌ها استقلال می‌باشد که دارای ابعاد گوناگونی از جمله: استقلال اقتصادی، سیاسی، نظامی و فرهنگی است. در این میان استقلال اقتصادی از اهمیت شایانی برخوردار بوده و دارای مؤلفه‌های گوناگونی می‌باشد. یکی از مهم‌ترین این مؤلفه‌ها گرایش به مصرف کالای داخلی می‌باشد. از جهات مختلفی این موضوع اهمیت دارد از جمله: خنثی‌سازی اثر تحریم، ایجاد فرصت‌های شغلی برای جوانان، کمک به تولیدکنندگان داخلی و... مردم برای استفاده از کالاهای داخلی باید تشویق و ترغیب شوند. عواملی مانند ارزانی قیمت و بادوام بودن می‌تواند مردم را به استفاده از کالاهای داخلی تشویق کند. از دیرباز مردم کشور ما بیشتر به مصرف کالاهای خارجی تمایل داشته‌اند، لذا این پژوهش قصد دارد به این موضوع بپردازد که کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی به چه میزان به فرهنگ سازی در دانش آموزان به منظور توجه به مصرف کالای داخلی می‌پردازند.

مبانی نظری

تربیت سیاسی

تربیت سیاسی تعریف خاصی ندارد، بنابراین ابتدا باید به بررسی خود این مفهوم پرداخت. تربیت سیاسی از دو کلمه تربیت و سیاست تشکیل شده است. تربیت از ریشه «رب ب» گرفته شده است (باقری، 1386). بنابراین در امر تربیت باید بر فعالیت‌های آزاد و درونی توجه کرد. هنگامی می‌توان از تربیت انسان سخن گفت که به گوهر انسان و ارزش‌هایی که او را از سایر حیوانات جدا می‌کند، توجه کنیم (نقیب زاده، 1385). سیاست در لغت به معنی پاس داشتن ملک، حراست و نگهداری، حکم راندن، رعیت‌داری، ریاست، داوری، مصلحت، تدبیر، تأدیب، دوراندیشی، قهر کردن، شکنجه، عذاب، عقوبت، عدالت و غیره آمده است (دهخدا، 1377). سیاست، مجموعه تدابیری است که حکومت به‌منظور اداره امور کشور اتخاذ می‌کند (آقا بخشی، 1374).

امام خمینی (ره) به لحاظ اندیشه‌ای و فکری، دارای نگرشی عرفانی و دینی است. بنابراین، معنویت و ارزش‌های معنوی و اخلاق متعالی و انسان شدن، برای او از مسائل اساسی حیات و زندگانی انسان است. او با اعتقاد به توحید و عدل وجودی، همه‌چیز را در سایه این اعتقاد خویش و در راستای انسان‌سازی در سایه توحید تفسیر می‌کند. باور امام به جامعیت اسلام و رهایی‌بخشی آن، ارتباط تنگاتنگ زندگی در دنیا و آخرت را نشان می‌دهد. از این‌رو، اسلام برنامه جامع شدن انسان در عرصه فردی و اجتماعی، دنیایی و اخروی است؛ بنابراین امام (ره) سیاست را تدبیر، مدیریت و رشد و پرورش دادن و هدایت کردن افراد جامعه به مصالح دنیوی و اخروی می‌داند. از دیدگاه امام خمینی (ره) موضوع سیاست همان تربیت است نه قدرت و اساس عالم را بر تربیت انسان می‌داند (خمینی، ج 14، 1364). در نظر امام خمینی (ره) انسان موجودی است که با تعلیم و تربیت رشد می‌کند، البته آدمی چندگونه رشد دارد؛ رشد نباتی که با همه گیاهان، هم کاروان است. رشد حیوانی که با همه حیوانات در خوردن، خوابیدن و تولیدمثل، هم قافله است و رشد انسانی که از راه تعلیم و تربیت صورت می‌پذیرد و در این مقطع، آدمی از کاروان نباتات و نیز از قافله حیوانات، جدا و متمایز می‌گردد. تردیدی نیست که تعلیم، منهای تربیت، بی‌نتیجه و گاهی مضر است، چنان‌که تربیت بدون تعلیم نیز سودمند نخواهد بود (خمینی، ج 8، 1364). ایشان هدف تشکیل حکومت اسلامی را تحقق انسان کامل و همه‌جانبه می‌دانند. مهم‌ترین هدف پیامبران، پرورش انسان‌ها بر اساس دین توحیدی است و سیاست هم جزء جدایی‌ناپذیر این نظام فکری است. تربیت سیاسی از دیدگاه امام (ره) روی آوردن آزادانه و آگاهانه به سمت ارزش‌های والای انسانی است. ایشان مدام تأکید می‌کردند، تنها نظامی که با انسان چه در منزل و چه در بیرون کار دارد، اسلام است و او به دنبال انسان‌سازی است. اسلام است که می‌تواند انسان را از مرتبه طبیعت تا مرتبه روحانیت و مافوق روحانیت تربیت کند (همان، 415).

مؤلفه‌های تربیت سیاسی از دیدگاه امام خمینی (ره)

مؤلفه‌های تربیتی سیاسی از منظر بنیان‌گذار کبیر انقلاب عبارت‌اند از: آزادی، استقلال، خودشناسی، آگاهی و عدالت

آگاهی

آگاهی مردم در مقام تبدیل قدرت به اقتدار است. از دید امام خمینی (ره) هر ملتی که می‌خواهد اقتدار بیشتری داشته باشد باید آگاه‌تر باشد. آگاهی سیاسی باعث رشد حکومت است، شناختن منافع ملت در گرو آگاهی جامعه است؛ زیرا اگر ملتی به درک و روشن‌بینی صحیح برسد دیگر از گزند حوادث به دور است و آسیب نمی‌بیند (خمینی، ج 21، 1364). از نظر امام خمینی تربیت سیاسی باید با بصیرت همراه باشد در چنین حالتی، افراد با آگاهی‌های سیاسی پرورش می‌یابند.

خودشناسی

از نظر امام (ره) انسان باید ابتدا خودش را تربیت کند تا بتواند دیگران را تربیت کند. ایشان یکی از دلایلی که حاکمان منحرف شده‌اند را عدم اصلاح خود می‌داند. امام خمینی (ره) تأکید فراوانی روی این جمله می‌کند که اول چیزی که در ابتدا بر ما لازم است، اصلاح خود است (خمینی، ج 15، 1364). ایشان در جای دیگر می‌فرماید اگر کسی خودش را اسلامی نکند، نمی‌تواند دیگران را به اسلام دعوت کند (خمینی، ج 12، 1364). از سخنان امام خمینی می‌توان فهمید که انسان ابتدا باید به اصلاح خود اهتمام ورزد و بعد از آن به فکر اصلاح دیگران باشد.

آزادی

اگر انسان آزاد باشد به درجه بالایی از انسانیت می‌رسد. امام خمینی (ره) معتقد است که هیچ‌کس نمی‌تواند انسان‌ها را مجبور به انجام کاری کند. مالک اصلی و حقیقی انسان‌ها خداوند متعال است، هیچ فردی حق ندارد انسانی را و هیچ ملتی حق ندارد، ملت دیگر را از نعمت آزادی محروم کند. امام (ره) معتقد است که باید اصل آزادی بشر را بیاموزیم که هیچ‌کس حق ندارد ملت یا انسانی را از آزادی محروم کند (خمینی، ج 4، 1364).

عدالت

عدالت عبارت است از: اصل آرمانی یا طبیعی یا قراردادی که معنای حق را تعیین و اقرار به آن را در عمل ایجاب می‌کند (صانعی دره بیدی، 1370). وظیفه انبیا، برپایی عدالت اجتماعی بوده که خداوند متعال در قرآن می‌فرماید: انبیا را فرستادیم تا مردم به عدل و قسط قیام کنند

(حدید، 25). عدالت باید در سایه اسلام باشد. تمام ملل جهان باید برای برپایی عدالت قیام کنند. عدل و قسط یک گرایش فطری است. این یک امر الهی است و از راه اکتساب نمی‌شود به دست آورد.

استقلال

آخرین مؤلفه از تربیت سیاسی که مورد بررسی قرار می‌گیرد، استقلال هست. تمامیت ارضی و حاکمیت ملی کشور با حفظ استقلال مصون می‌ماند. استقلال برای حفظ اسلام است و اسلام زمانی منزوی می‌شود که جمهوری اسلامی از بین رود. امام (ره) معتقد بود که سیاست ما همیشه بر حفظ آزادی و استقلال و حفظ منابع مردم است که این اصل را فدای چیزی نمی‌کند. استقلال و آزادی با یکدیگر رابطه مستقیم دارند، اگر یکی از آن‌ها از بین رود، دیگری نیز از بین می‌رود. امام همیشه در نظر داشتند کاری که مربوط به اقتصاد و فرهنگ و امور دیگر کشور است، می‌بایست خودمان فعالیت کنیم و منتظر دیگران نباشیم (خمینی، ج 10، 1378). ملتی آزاد و مستقل است که بر ارزش‌های دینی و فرهنگی اتکا کند و بدون استقلال، این اتکا سودی ندارد. اگر آزادی بدون استقلال باشد، همان بردگی هست.

انواع استقلال

استقلال نیز انواعی دارد از جمله: استقلال فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و نظامی (خمینی، ج 15، 1364).

استقلال فرهنگی

امام خمینی (ره) از جمله دستاوردهای انقلاب اسلامی را برقراری فرهنگ مستقل در جامعه توسط دانشگاه مستقل و حوزه مهدب می‌دانستند (خمینی، ج 13، 1378). از مظاهر این استقلال می‌توان به استقلال فکری، رهایی از استعمار فکری و جایگزین ساختن مغز تفکر استقلالی اشاره کرد (خمینی، ج 10، 1378). فرهنگ، اصلی‌ترین نقش را در کسب استقلال همه‌جانبه و حفظ و استمرار آن ایفا می‌کند. انسان می‌بایست از نظر اندیشه مستقل باشد تا بتواند از وابستگی فرهنگی رهایی پیدا کند.

استقلال سیاسی

از مصادیق این استقلال می‌توان به مبارزه و ایستادگی ملت در برابر قدرت‌های زمان و وابستگان خارج و داخل آن‌ها اشاره کرد (خمینی، ج 15، 1378). عدم اتکا به یکی از قطب‌های شرق و غرب و پیمودن صراط مستقیم نیز به عنوان مصادیق استقلال سیاسی آورده شده است (خمینی، ج 19، 1378). هیچ انسانی حق ولایت و سرپرستی بر دیگران را ندارد، زیرا حاکمیت از آن خداوند است. قرآن کریم هرگونه سرپرستی را باطل می‌داند، مگر سرپرستی الهی که جایز است.

استقلال نظامی

امام خمینی (ره) مظهر این استقلال را بیرون راندن مستشاران و اربابان پرمدها و باج‌گیر و کارشکن و نیز برچیده شدن پایگاه‌های نظامی و قطع خریدهای تسلیحاتی می‌دانست. ایشان وابستگی نظامی به خارج را موجب تلف شدن ذخایر ملی توسط قدرت‌های مجهز و عدم استفاده از این قدرت خدادادی می‌داند (خمینی، ج 15، 1364). استعمارگران برای تسلط بر جوامع، نیاز به این دارند که قدرت نظامی کشورها را تضعیف کنند و از جمله اقداماتی که برای ضعیف کردن قدرت نظامی یک کشور بکار می‌برند، تحریم تسلیحات نظامی هست.

استقلال اقتصادی

آخرین نوع از استقلال، استقلال اقتصادی است. امام خمینی یکی از وظایف مهم علما و فقها را مقابله جدی با دو فرهنگ ظالمانه و منحط اقتصادی شرق و غرب و مبارزه با سیاست‌های اقتصاد سرمایه‌داری و اشتراکی در جامعه می‌دانست (خمینی، ج 20، 1378). نیاز مادی و اقتصادی، زمینه‌ساز سلطه قدرتمندان بر جوامع بشری است. استقلال اقتصادی یعنی در رفع نیازهای اساسی، کشورها وابسته به سایر کشورها نباشند. این عدم وابستگی باعث می‌شود، بحران‌های اقتصادی جهان، اثر کمتری بر روی سایر کشورها داشته باشند. استقلال اقتصادی به معنای نفی تسلط و اقتدار بیگانگان است. محاصره اقتصادی پیامبر (ص) نوعی استقلال اقتصادی هست. این نوع استقلال دارای مؤلفه‌های زیادی است که به تعدادی از آن‌ها در زیر اشاره می‌شود:

الگوی مصرف، گرایش به مصرف کالاهای داخلی، احیای روحیه جهادی در سازندگی کشور، اعتماد به توان خودی، احترام به مالکیت خصوصی، توجه به توسعه اقتصادی و رفاه عمومی، فرهنگ مشارکت و تعاون در توسعه اقتصاد ملی، فرهنگ درستکاری در کسب کار، فرهنگ کار و تلاش، اهتمام به خودکفایی در صنعت و کشاورزی و... است (دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، 1389). از بین این مؤلفه‌ها، گرایش به مصرف کالاهای داخلی از بقیه مهم‌تر به نظر می‌رسد. تولید کالاهای داخلی و استفاده از آن‌ها می‌تواند اثر تحریم‌ها را خنثی کند. مصرف کالای داخلی باعث رونق اقتصادی کشور می‌شود و بازار کار خوبی برای جوانان این مرز و بوم فراهم می‌کند. مصرف کالای خارجی و توجه نکردن به تولیدات داخلی، آسیب‌های زیادی به اقتصاد و استقلال کشور وارد می‌کند. از دلایل مصرف بالای کالاهای خارجی، بادوام بودن در عین ارزانی آن است؛ بنابراین تولیدکنندگان داخلی با تولید کالاهای بادوام‌تر و ارزان‌تر نسبت به کالاهای خارجی، می‌توانند مردم را علاقه‌مند به خرید کالای داخلی کنند.

کالا

به نوع خاصی از ماده خام یا محصول، کالا می‌گویند، اما برحسب نوع تولید یا مصرف است که انواع مختلف کالاها شکل می‌گیرند. کالای مصرفی یکی از انواع مختلف کالاها است و تعریف واحدی را شامل نمی‌شود، بنابراین تعاریف متعددی دارد. به کالاهایی از قبیل لوازم خانگی، مواد غذایی و لوازم مصرفی که توسط خانوارها خریداری می‌شوند، کالای مصرفی می‌گویند. از یک‌سو تولیدکنندگان می‌بایست کالاهای داخلی-کالاهایی که در داخل کشور تولید می‌شوند- را با کیفیت تولید کنند تا مردم گرایش به استفاده از کالاهای خارجی نداشته باشند و از سوی دیگر باید مردم را برای استفاده از کالای داخلی تشویق و ترغیب کرد. بهترین زمانی که می‌توان افراد را به خرید کالاهای داخلی ترغیب کرد، دوره‌ی ابتدایی است.

تحقیقات مرتبط

(قضاوی و همکاران، 1389)، کتاب‌های تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی ایران را از لحاظ توجه به معضلات زیست‌محیطی تحلیل کرده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان داد کتاب‌های تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی در کل به معضلات زیست‌محیطی توجه کمی کرده‌اند، به نحوی که بیشترین توجه را کتاب تعلیمات اجتماعی پایه چهارم با 73/48 درصد و کمترین توجه را کتاب تعلیمات اجتماعی پایه پنجم با 25/32 درصد نسبت به معضلات زیست‌محیطی داشته است. در خصوص میزان توجه کتاب‌های تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی به معضلات زیست‌محیطی، بیشترین توجه به معضلات زیست‌محیطی آب با 29/43 درصد و کمترین توجه به معضلات زیست‌محیطی صوت با 20/25 درصد بود.

(قلتاش و همکاران، 1391)، برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ایران را از منظر توجه به ویژگی‌های شهروندی جهانی تحلیل کردند. مهم‌ترین یافته‌های آن‌ها بیانگر این است که در مجموع در برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی در بعد شناختی به میزان 10/2 درصد، بعد عملکردی به میزان 6/1 درصد و بعد نگرشی به میزان 3/15 درصد به ویژگی‌های شهروندی جهانی توجه شده است که این موضوع بیانگر کم‌توجهی به این مؤلفه‌ها است. در بخش تصاویر نیز به میزان 30 درصد به مؤلفه‌ها و ویژگی‌های شهروندی جهانی توجه شده است.

(دهقانی، 1388)، کتاب‌های تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی را بر اساس مهارت‌های اجتماعی با توجه به دیدگاه آموزگاران تحلیل کرده است. تصاویر کتاب‌ها در خصوص مهارت‌های اجتماعی در حد متوسط است و در کتاب پایه سوم بیشتر از کتاب پایه چهارم و در کتاب پایه چهارم بیشتر از کتاب پایه پنجم است. آموزگاران پایه سوم به‌طور کلی معتقدند محتوای این کتاب می‌تواند به میزان خوبی دانش آموزان را در خصوص آموزش مهارت‌های اجتماعی یاری کند و آموزگاران پایه‌های چهارم و پنجم معتقدند محتوای کتاب‌ها در حد کم و متوسط، دانش آموزان را در خصوص آموزش مهارت‌های اجتماعی یاری می‌دهد.

(جعفری ثانی و رحمتی، 1386)، میزان انطباق محتوای کتاب تعلیمات اجتماعی پایه پنجم دوره ابتدایی با اصول اساسی انتخاب و سازماندهی برنامه درسی را بررسی کرده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان دادند که میانگین دیدگاه معلمان درباره میزان رعایت اصول انتخاب محتوا و همچنین میانگین مؤلفه‌های مداومت و توالی در سازماندهی محتوا بالاتر از میانگین فرضی بوده است، یعنی از دیدگاه معلمان اصول انتخاب محتوا و اصل مداومت و اصل توالی در تدوین محتوای کتاب تعلیمات اجتماعی پایه پنجم رعایت شده است. ولی میانگین مؤلفه وحدت، از مؤلفه‌های اصول سازماندهی محتوا، پایین‌تر از میانگین فرضی بوده است.

(زینال تاج و همکاران، 1393)، نقش قومیت و فرهنگ در کتاب‌های مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های این پژوهش نشان داده، نقش قومیت و فرهنگ در کتاب مطالعات اجتماعی در حد متوسط هست و همچنین آموزگاران معتقدند که محتوای کتاب مطالعات اجتماعی در پایه سوم بیشتر از پایه‌های چهارم و پنجم به مقوله‌های قومیت و فرهنگ ایرانی اسلامی پرداخته است. همچنین در کتاب ششم به میزان متوسط و در فصول آخر تقریباً به این موضوع پرداخته شده است و تا حدودی توانسته اطلاعاتی در اختیار دانش آموزان در مورد بعضی از شهرها و قومیت‌ها و پیشینه تاریخی آن‌ها قرار دهد.

ضرورت و اهمیت تحقیق

امام خمینی (ره) مؤلفه‌هایی را برای تربیت سیاسی برشمردند که یکی از این مؤلفه‌ها استقلال است. استقلال یک کشور می‌تواند آن کشور را از گزند بحران‌های جهانی تا حدودی مصون نگه دارد. یکی از مهم‌ترین انواع استقلال‌ها، استقلال اقتصادی است. توجه به مصرف کالاهای داخلی می‌تواند به استقلال اقتصادی یک کشور کمک کند. محتوای آموزشی کتب درسی دوره‌ی ابتدایی عاملی مهم برای فرهنگ سازی و تشویق و ترغیب دانش آموزان به مصرف کالای داخلی می‌باشد. بنابراین می‌بایست محتوای آموزشی کتب دوره ابتدایی مورد بررسی قرار داده شود تا میزان توجه به مصرف کالای داخلی به‌عنوان یکی از عامل‌های مهم در استقلال کشور، مشخص و راهکارهای لازم برای غنی سازی محتوای کتب از این جهت مورد نظر قرار گیرد.

هدف اصلی

تحلیل محتوای کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی با توجه به الگوی مصرف کالای داخلی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های تربیت سیاسی امام خمینی (ره)

اهداف جزئی

- شناسایی میزان توجه به مصرف کالای داخلی در کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی
- شناسایی میزان توجه به مصرف کالای خارجی در کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی
- تعیین میزان توجه هر یک از پایه‌های تحصیلی دوره ابتدایی به ترویج مصرف کالای داخلی

سؤالات پژوهش

- 1- تا چه میزان به ترویج مصرف کالای داخلی در کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی توجه شده است؟
- 2- تا چه میزان به ترویج مصرف کالای خارجی در کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی توجه شده است؟
- 3- در کدامیک از پایه‌های تحصیلی دوره ابتدایی توجه بیشتری به ترویج مصرف کالای داخلی شده است؟

روش پژوهش

در این پژوهش از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. برلسون، تحلیل محتوا را یکی از فنون تحقیق می‌داند که برای توصیف عینی و منظم محتوای آشکار ارتباطات به کار می‌رود و هدف آن تفسیر کردن است. (آشتیانی و یمنی دوزی سرخابی، 1375). تحلیل محتوا یکی از مهم‌ترین و پرکاربردترین روش‌های تحقیق است و به‌درستی می‌توان گفت هر محقق به صورتی با آن سروکار دارد (ساروخان، 1383). لذا در پژوهش حاضر از روش تحلیل محتوا برای بررسی گرایش به مصرف کالای داخلی در کتب درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی استفاده شده است.

فرآیند پژوهش

جامعه آماری: شامل کتب مطالعات اجتماعی پایه سوم، چهارم، پنجم و ششم ابتدایی و نمونه، کل جامعه آماری است.

واحد تحلیل: پاراگراف‌های متن کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی

واحد شمارش: نمونه کالاها

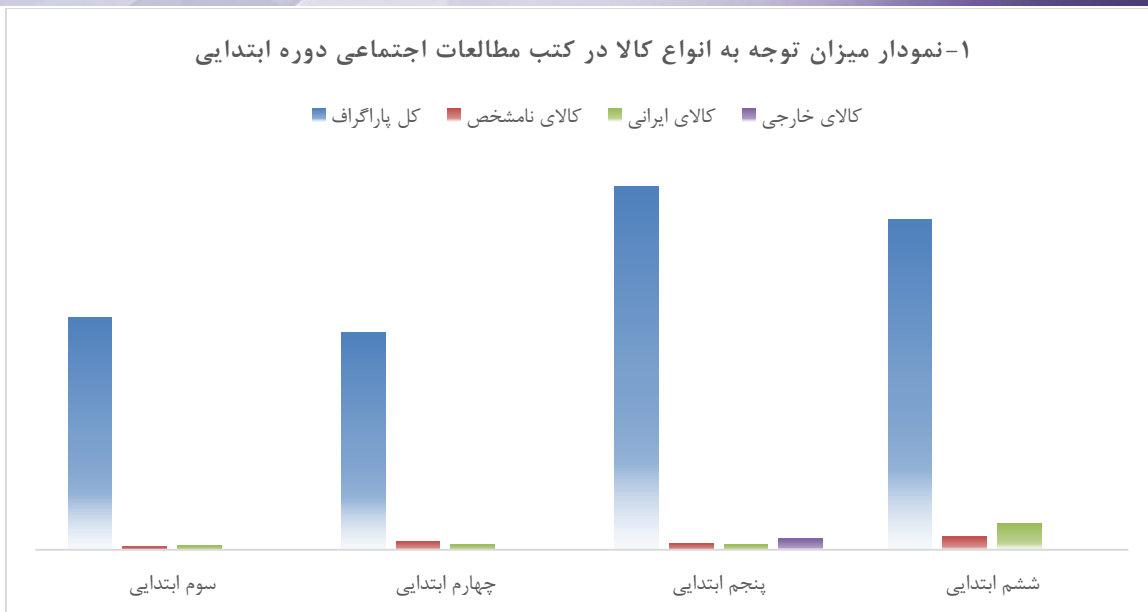
معیار توصیف: توجه به مصرف کالای داخلی به‌عنوان یکی از زیر مؤلفه‌های تربیت سیاسی امام خمینی (ره) در کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی می‌باشد.

تشخیص عناصر هر طبقه: در این مرحله همه محتوا مورد مطالعه دقیق قرار گرفت. پاراگراف مربوطه به هر طبقه، شمارش و برای جلوگیری از سوگیری و اطمینان بیشتر، از یکی از همکاران درخواست شد با معیار توصیف، جمله‌ها را تعیین و شمارش نماید.

پردازش اطلاعات و نتیجه‌گیری: پس از جمع‌آوری اطلاعات و بررسی، نتایج در جدولی به شرح زیر قرار داده شد:

1-جدول درصد انواع کالا در کتب مطالعات اجتماعی

مجموع		ششم ابتدایی		پنجم ابتدایی		چهارم ابتدایی		سوم ابتدایی		پایه
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	موضوع
2/77	29	3/97	12	1/8	6	4/02	8	1/41	3	کالای نامشخص
3/63	38	7/94	24	1/5	5	2/51	5	1/88	4	کالای ایرانی
/95	10	0	0	3/01	10	0	0	0	0	کالای خارجی
-	1045	-	302	-	332	-	199	-	212	تعداد پاراگراف

یافته های پژوهش

در کتاب مطالعات اجتماعی سوم ابتدایی 212 پاراگراف وجود دارد که از این تعداد در 3 پاراگراف یعنی 1/41 درصد پاراگرافها، صحبت از کالاهایی آمده است که ایرانی یا غیر ایرانی بودن آن ها مشخص نیست و در 4 پاراگراف یعنی 1/88 درصد، صحبت از کالای ایرانی شده است که این درصد به کالاهای حاصل از کشاورزی و دامپروری اختصاص داده شده و صحبتی از کالاهای خارجی به میان نیامده است.

در کتاب مطالعات اجتماعی چهارم ابتدایی 199 پاراگراف وجود دارد که از این تعداد 8 پاراگراف یعنی 4/02 درصد به بحث در رابطه با کالاهایی پرداخته که مشخص نیست، ایرانی است یا غیر ایرانی که بخش عمده آن به معرفی کالاهایی که افراد در گذشته مصرف می کرده اند، پرداخته است و 5 پاراگراف یعنی 2/51 درصد به بحث درباره کالاهای ایرانی و به معرفی کالاهای حاصل از فعالیت مردم ایران در گذشته و همچنین کالاهای مصرفی عشایر و روستاییان ایرانی و غذاهای محلی یکی از استان های ایران پرداخته است و صحبتی از کالاهای خارجی به میان نیامده است.

در کتاب مطالعات اجتماعی پنجم ابتدایی 332 پاراگراف وجود دارد که از این تعداد 6 پاراگراف یعنی 1/8 درصد درباره کالاهای نامشخص صحبت شده که در این پاراگرافها به معرفی صنایع مصرفی و صنایع مادر و همچنین کالاهای تولیدی پرداخته شده است و 5 پاراگراف یعنی 1/5 درصد به معرفی کالاهای ایرانی پرداخته شده که بخش عمده این کالاها مربوط به محصولات مختلف کشاورزی است و 10 پاراگراف یعنی 3/01 درصد به کالاهای خارجی و معرفی کالاها و محصولات کشورهای همسایه ایران پرداخته است.

در کتاب مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی 302 پاراگراف وجود دارد که در 12 پاراگراف یعنی 3/97 درصد به بحث درباره کالاهای نامشخص و 24 پاراگراف یعنی 7/94 درصد به بحث درباره کالاهای ایرانی پرداخته که بخشی مربوط به محصولات کشاورزی ایران و بخشی مربوط به کالاهای به دست آمده از دریا و بخشی نیز درباره کالاهای صادراتی ایران در قدیم است. در پاراگرافهای این کتاب، از کالای خارجی هیچ سخنی به میان نیامده است.

جمع بندی و نتیجه گیری

این پژوهش درباره مؤلفه‌های تربیت سیاسی از دید امام خمینی (ره) انجام شده است. زیر مؤلفه‌ای از آن بصورت تحلیل محتوا در کتب مطالعات اجتماعی مورد بررسی قرار گرفت. جامعه آماری در این تحلیل محتوا با نمونه آماری برابر بوده و کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی را شامل می‌شود. بعد از مشخص نمودن موضوع و نمونه آماری، شمارش پاراگراف‌های مرتبط با گرایش به مصرف کالای داخلی انجام گرفت. این پژوهش یافته‌هایی را در برداشت که به آن‌ها به صورت مختصر اشاره می‌شود. توجه به کالای داخلی و ترغیب دانش آموزان به سمت مصرف کالای داخلی در پایه ششم ابتدایی بیشتر بوده و در کتاب مطالعات اجتماعی پایه سوم ابتدایی توجه کمتری به این مسئله شده است. در 1045 پاراگراف کل کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی تنها 38 پاراگراف، یعنی 3/63 درصد، درباره‌ی کالای ایرانی و تشویق مردم به مصرف کالای داخلی توجه شده است. 10 پاراگراف یعنی 95 صدم درصد درباره‌ی کالای خارجی و 29 پاراگراف یعنی 2/77 درصد از کل پاراگراف‌های کتب مطالعات اجتماعی دوره‌ی ابتدایی به کالای نامشخص مربوط می‌شود. نتیجه اینکه مؤلفان کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی می‌بایست توجه بیشتری به علاقه مند کردن، فرهنگ سازی و ایجاد انگیزه در دانش آموزان در جهت مصرف کالاهای داخلی نمایند.

پیشنهادها و راهکارها

1. یکی از فصول کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی به بحث در رابطه با مصرف کالای ایرانی و ترغیب دانش آموزان به استفاده از این کالاها اختصاص داده شود، به صورتی که در هر پایه مطالب تکراری نباشد و هم‌چنین مطالب متناسب با سن دانش آموزان باشد.
2. تصاویر مربوط به کالاها بهتر است دارای برندهای داخلی بوده تا دانش آموز بعد از دیدن تصویر، متوجه داخلی بودن کالا شود.
3. مؤلفان کتب مطالعات اجتماعی می‌بایست در تدوین این کتب توجه بیشتری به مؤلفه‌های تربیت سیاسی از دیدگاه امام خمینی (ره) داشته باشند.
4. تکالیف بسطی و خلاقیتی متناسب با گرایش به مصرف کالای داخلی در کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی گنجانده شود.
5. محتوا به گونه‌ای تنظیم گردد که والدین نیز درگیر فعالیت‌های یادگیری شوند.
6. بهتر است توجه به کالای داخلی در پایه‌های پنجم و ششم بیشتر مورد توجه قرار گیرد، چون در این سنین دانش آموزان بیشتر این مسئله را درک می‌کنند.

منابع

- قرآن کریم
- آشتیانی، ملیحه و یمنی دوزی سرخابی، محمد (مترجم). (1375). **تحلیل محتوا** (نوشته باردن، لورنس). تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- آقا بخشی، علی. (1374). **فرهنگ علوم سیاسی**. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی.
- باقری، خسرو. (1386). **نگاهی دوباره به تربیت اسلامی**. تهران: مدرسه.
- جعفری ثانی، حسین؛ رحمتی، مریم. (1386). **تحلیل محتوای میزان انطباق کتاب تعلیمات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی با اصول سازماندهی و برنامه درسی**. مجله مطالعات روانشناسی تربیتی، 4 (6)، 39-54.

- خمینی، سید روح‌الله. (1378). **صحیفه امام**. تهران: موسسه تنظیم و نشر امام خمینی (س).
- خمینی، سید روح‌الله. (1364). **صحیفه نور**. تهران: انتشارات سروش.
- دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی. (1389). **شاخص‌های راهبردی اهداف و مؤلفه‌های فرهنگی**، ویرایش سوم.
- دره بیدی، صانعی. (1370). **فرهنگ فلسفه**. تهران: حکمت.
- دهخدا، علی‌اکبر. (1377). **لغت‌نامه دهخدا**. تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- دهقانی، مرضیه. (1388). **تحلیل محتوای کتاب‌های تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی بر اساس مهارت‌های اجتماعی با توجه به دیدگاه آموزگاران**. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، 31، 131-148.
- زینال تاج، فرزانه؛ دهقان، مرضیه؛ پاک مهر، حمیده. (1393). **بررسی مقوله قومیت و فرهنگ در محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی**. مجله علمی و پژوهشی برنامه درسی، 4 (2)، 117-130.
- رحمانی، فؤاد. (1386). **جمهوری** (نوشته افلاطون). تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- ساروخانی، باقر. (1383). **روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی**. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- سلحشوری، احمد؛ یداللهی فر، محمدجواد؛ خنکدار طارسی، معصومه. (1391). **مبانی و مؤلفه‌های تربیت سیاسی از دیدگاه امام خمینی**، پژوهش انقلاب اسلامی، 2 (5)، 111-126.
- عنایت، حمید. (1378). **سیاست** (نوشته ارسطو). تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- قضاوی، منصوره؛ لیاقت دار، محمدجواد؛ عابدی، احمد و اسماعیلی، مریم. (1383). **تحلیل محتوای کتاب‌های تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی ایران به لحاظ توجه به معضلات زیست‌محیطی**. مجله علمی پژوهشی اندیشه‌های نوین تربیتی، 6 (4)، 123-152.
- قلتاش، عباس؛ صالحی، مسلم و میرزایی، حسن. (1391). **تحلیل محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ایران از منظر توجه به ویژگی‌های شهروند جهانی**. مجله علمی پژوهشی پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، 35، 117-131.
- نقیب زاده، میر عبدالحسین. (1385). **نگاهی به فلسفه آموزش و پرورش**. تهران: طهوری.